

BAJKE IN POVESTI O DEVETLETKI

Pingvinlandija
je kul!!!

V Pingvinlandiji imajo
otroci zelo radi brokoli,
cvetačo in vampe!!!

V Sloveniji imajo pa otroci
najraje devetletko!
Častna pingvinska! Tako je
in nič drugače. Kakopak!

Devetletka
je zakon.
Itak!

dr. Kristijan Musek Lešnik

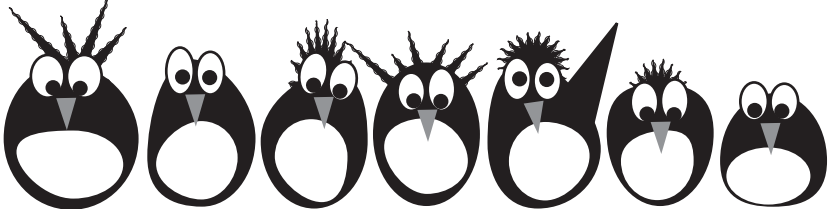
EPILOG

Imamo najboljši šolski sistem. (*Ker smo ga mi prenovili!*)
Imamo najboljšo osnovno šolo! (*Ker smo jo mi naredili!*)
V naši šoli učenci znajo ful ogromno veliko in še dvakrat toliko!
Našo šolo imajo učenci radi!
V naši šoli se noben ne počuti obremenjen!

Če kakšen otrok tega ne razume, je pa to njegov problem!

A se razumemo!

Kapiš!

V slovenski strokovni in širši javnosti se vse od začetkov šolske preнове in načrtovanja devetletke razširja prepričanje, da je šlo za vrhunsko načrtovan, voden in izpeljan projekt. Resnica je, žal, močno drugačna.

- - -

Razumljivo je, da je “šolska stroka” v času pred, med in po uvedbi devetletke slovensko javno osnovno šolo oblikovala v skladu s svojimi zmožnostmi in po svojih miselnih modelih. Manj razumljivo je, da je bila pri tem tako samozavestna ter prepričana vase in v svojo vsemogočnost, da ni slišala redkih pripomb in opozoril tistih, ki so že takrat slutili, da se slovenska javna osnovna šola z nekaterimi načrtovanimi spremembami nevarno približuje toboganu, ki vodi naravnost v globoko brezno.

Še manj razumljivo je, kako je v letih po uvedbi devetletke “šolska stroka” vedno znova uspela spregledati vse večje kupe podatkov, ki so opozarjali ne resne težave novega programa. Kako je med njimi velikokrat našla le tiste podatke, ki so potrjevali vero v brezmadežno devetletko, ali pa jih je tako dolgo gnetla in preoblikovala, dokler ji niso ustrezali. Kako je spregledala večino tistih podatkov, ki bi lahko na “pridobitve” devetletke metale manj prijetno senco. In kako je še takrat, ko ni preostalo drugega kot soočenje z neprijetnimi ugotovitvami, z vratolomnimi akrobacijami našla njihove vzroke povsod drugje, le v procesu šolske preнове in v novem programu ne.

Malo razumljiva pa je seveda tudi tišina vseh tistih, ki bi lahko v zadnjih letih marsikaj povedali o dogajanju po prenovi programa osnovne šole, pa so kdo ve zakaj ostali tiho.

- - -

Če je “šolska stroka” v času pred, med in po uvedbi devetletke slovensko osnovno šolo oblikovala v skladu s svojimi zmožnostmi in miselnimi modeli, je danes že jasno, da so bile te zmožnosti očitno omejene.

Podatki, ki jih o znanju in počutju slovenskih osnovnošolcev prinašajo domače in mednarodne raziskave, neizprosno opozarjajo, da je bila prenova javne osnovne šole neuspešen projekt. In vendar v javnosti (*ob premetavanju, prikrivanju, ali celo ponarejanju teh podatkov*) še vztraja prepričanje o strokovni prenovi in kompetentnih strokovnjakih. Verjetno tudi zato, ker o šoli in šolstvu v Sloveniji še vedno največ govorijo nekateri izmed tistih, ki so načrtovali in vodili spremembe in so to šolo v zadnjih petnajstih letih poslali na tobogan padajoče kakovosti.

Ko so se začeli kopičiti podatki, ki so vse bolj opozarjali, da prenova osnovne šole ni dala obljubljenih rezultatov (*tako kot so se je lotili, jih tudi ni mogla dati*), se je vse bolj kazalo, da miselni modeli v ozadju

šolske preнове niso ustrezali stvarnosti sodobne kakovostne javne šole. V trenutku, ko bi se bilo nujno treba soočiti z neustreznostjo teh mislenih modelov, da bi lahko pravočasno preprečili padec kakovosti javne šole, pa "šolska stroka" tega ni zmogla. Ker se ni zmogla posloviti od miselnih modelov, ki niso več ustrezali zahtevam časa in stvarnosti, je začela spreminjati nekaj drugega: stvarnost. Ustvarila je svet izkrivljene stvarnosti, v kateri lahko njeni preživeti modeli in prepričanja še naprej životarijo. Zato danes slovenska javna šola lebdi v navidez shizofreni situaciji: "šolska stroka" nas prepričuje, da so naši šolarji uspešni, da imajo radi šolo, da se v njej naučijo razmišljati, da v njej niso preobremenjeni, da je nivojski pouk krasna pogruntavščina ... medtem ko skoraj vse resne raziskave (mednarodne in slovenske) kažejo natančno nasprotno.

V svetu, v katerem so se, namesto, da bi se misleni modeli "šolske stroke" prilagodili stvarnosti, slednja morala prilagoditi preživetim predstavam in prepričanjem, je največja žrtev prav javna osnovna šola. Namesto, da bi se soočila s svojimi težavami, se mora v svetu izkrivljene stvarnosti obnašati, kot da je v njej vse v najlepšem redu. Tudi če se kdaj pojavi kak problem, prihaja od zunaj in ne iz šole same, še posebno ne iz novega devetletnega programa. In celo če bi kakšna težava izvirala iz šole, so zanj krivi učitelji, učenci, starši, ali družba, ne pa šolski sistem.

V svetu blodnjave zaznave stvarnosti so njena najbolj očitna in navidez prva žrtev šolniki in učenci. A je v resnici njena žrtev celotna slovenska družba, ki z vsakim nadaljnjim dnevom vztrajanja v izkrivljeni predstavi sveta izgublja del svoje prihodnosti in nove priložnosti za korakanje (*ali pa vsaj sopihanje, glede na to, da smo že krepko zaostali za njimi*) ob boku uspešnejšim državam.

- - -

Če je tisto, kar znajo in zmorejo avtorji zadnje šolske preнове in devetletke, največ, kar premorejo slovenski strokovnjaki na področju šole, potem ni čudno, da je stanje slabo. In se ne gre čuditi, če bo v prihodnosti še slabše. Ker seveda lahko gre na slabše.

Ni pa nujno, da gre na slabše. Verjamem, da je v Sloveniji mnogo ljudi, ki dobro razumejo šolski prostor, predvsem pa znajo in zmorejo delati drugače in boljše. Prepričan sem, da se da marsikaj storiti za izboljšanje devetletke in za to, da se slovenska javna osnovna šola najprej vrne na raven kakovosti, kakršno je v primerjavi z razvitimi državami že imela, potem pa naredi še korak naprej. Za to bo seveda potrebno iskreno soočenje z današnjim stanjem šole, pa tudi (samo)kritičen pogled na nekatere dvomljive in škodljive predpostavke, mislene modele in prakse

(ter mite), ki so v šolskih strokovnih krogih postali ne samo sprejemljivi, pač pa celo samoumevni. Nekateri strokovnjaki se bodo morali soočiti tudi s svojimi morebitnimi napakami in zdrs, kar bo morda boleče. Za tiste, ki neprestano dokazujejo, da ne zmorejo samokritično pogledati v zrcalo svojih (ne)uspehov, pa bo morda treba tudi presoditi, ali in kakšno vlogo si v slovenskem šolskem prostoru sploh še zaslužijo. *(Da so si svojevrsten spomenik v zgodovini slovenskega šolstva že postavili, ni nobenega dvoma. Za to, da bi še naprej mirno gledali, kako med njihovimi prizadevanji za ohranjanje in zaljšanje tega vedno bolj nagnjenega in trhlega spomenika, lomastijo po šolstvu, pa res ni nobene potrebe.)*

Predpostavka, da je vsak, ki je sodeloval pri načrtovanju, usmerjanju in vodenju šolske preнове ter ustvarjanju devetletke, vrhunski strokovnjak zgolj zato, ker tako verjame sam in mu tako prišepetavajo njegovi prijatelji, je naivna. Tudi te predpostavke o nekaterih avtorjih šolske preнове in devetletke se bodo morale prej ali slej soočiti z nekaterimi njihovimi ravnanji, ki jih je težko razumeti kot strokovna, nekatera pa vzbujajo celo srhljiv občutek, da niso bila le posledica nestrokovnosti in neznanja, pač pa celo neetičnih motivov. Nekatera dogajanja v šolstvu namreč vzbujajo dvom v to, da gre le za občasno neznosno lahkotnost pri početjih, ki s strokovnim delom nimajo resne zveze. Če lahko nekatera ravnanja še razumem kot hude strokovne zdrse *(kadar so storjeni nehote in so posledica pomanjkljivega znanja in šibkih strokovnih kompetenc)*, se je pri drugih težko znebiti vtisa, da gre za resne zavržene in neetične prakse *(kadar so storjeni namenoma, z namenom vplivanja na strokovne razprave, obvladovanja šolskega prostora in izrinjanja drugih iz njega)*.

Nekateri hudi strokovni zdrs in drugi pokazatelji šibke strokovnosti posameznih avtorjev šolske preнове morda pojasnjujejo, zakaj današnja devetletka ne sledi niti zahtevam, ki so si jih ob začetku šolske preнове zastavili sami in bi jim pozneje morali slediti. Obenem pa pojasnjuje tudi zagrizenost, s katero se nekateri avtorji devetletke zaganjajo v njen bran, v udrihanje po njenih občasnih kritikah in v ustvarjalno preoblikovanje neprijetnih podatkov o njej.

Kako in zakaj ima današnja devetletka toliko težav? Bodimo resni: tako, kot so se je lotili, kaj drugega niti ni moglo nastati in boljših rezultatov niti ne bi smeli pričakovati. Katera koli veriga je lahko trdna samo toliko, kolikor je trden njen najšibkejši člen. Enako velja za strokovnost skupine, ki je ustvarjala devetletko: toliko bolj pomembne vloge kot so v procesu šolske preнове igrali nekateri njeni strokovno šibkejši člani, manj se lahko čudimo današnjim negativnim trendom naše šole.

- - -

Gledanje nazaj ne bo spremenilo ničesar. Predvsem pa ne bo rešilo problemov slovenske javne šole. Zato se nima smisla pretirano ukvarjati z vprašanjem, kako se je lahko zgodil polom šolske prenove (*razen toliko, da se vzpostavi mehanizme, ki bi v prihodnje preprečevali podobne katastrofe*). Bolj pomembno vprašanje je, kdo lahko potegne voz slovenske osnovne šole iz blata, v katerega se je ujela? Kam želimo potegniti ta voz in kam ga želimo peljati naprej?

Nekaj je gotovo. Slovenske javne šole iz blata ne morejo potegniti tisti, ki so jo potisnili vanj. Prav tako je jasno, da razprava, ki bi morala dati vizijo, kam želimo peljati našo šolo (razprava o novi Beli knjigi med leti 2009 in 2011), ni dala teh odgovorov. (*Le kako naj bi jih dala, če niso zmogli priti niti do jasne ocene stanja in ugotoviti, kje se osnovna šola v tem trenutku nahaja.*) Je pa potrdila, da pomemben del razmišljanja o šolskem prostoru še vedno obvladujejo nekateri od tistih avtorjev devetletke, ki so pred leti obljubljali zelo drugačne rezultate, kot jih imamo danes na dlani. Med njimi tudi nekateri, za katere se zdi, da so v zadnjih letih vložili več navora v prikrivanje resničnega stanja slovenske šole in njenih resnih težav v času po prenovi in uvedbi novega programa, kot prizadevanjem za reševanje teh težav? Kam so se poskrili resni strokovnjaki? Kje so in zakaj molčijo?

Odgovor se zdi kot na dlani. Kako lahko katera koli skupina obvladuje nek strokovni prostor? Ena možnost je vsekakor s strokovno avtoriteto in odličnostjo, s katero na eni strani vzdržuje vrhunskost razmišljanja o šoli, na drugi pa tudi drugače misleče strokovnjake sili k odličnosti v okolju, v katerem lahko svoje argumente uveljaviljo le na podlagi kakovostne odprte razprave. Ta pot vodi k ustvarjanju pogojev za vzpostavljanje in ohranjanje odlične javne šole.

Druga možnost je manj prijetna. Skupina strokovnjakov, ki zaradi strokovne šibkosti in primanjkljajev v znanju svojih argumentov ne more dolgoročno uveljavljati v odprti razpravi, se lahko zateče le k argumentom moči in zlorabi njenih vzvodov za oženje razprave. Ta pot je v stabilnih okoljih z vzpostavljeno kulturo in visokimi standardi strokovne integritete manj verjetna.

V okolju in času sprememb pa se vendarle lahko zgodi, da tudi strokovno šibka skupina, če se dokoplje do vzvodov moči, prevzame monopol nad šolo in s šolo povezanimi vprašanji. Takšna skupina bi lahko v zelo kratkem času popolnoma prevzela nadzor nad dogajanjem v šolstvu in si zagotovila takorekoč trajen, še posebno, če bi lahko obvladovala:

- prostor političnih odločitev (če bi na primer član takšne skupine prevzel vlogo izvršne oblasti, na primer vlogo ministra za šolstvo),
- prostor strokovnih odločitev (če bi takšna skupina na čelo projekta prenove šolskega sistema postavila nekoga iz svojih vrst),
- sisteme deljenja korenčkov in žuganja s palicami strokovnjakom (če bi takšna skupina prišla do vzvodov, ki bi ji omogočil nagrajevanje sebi všečnih “*ti dobiš ta projekt in te evre*” in kaznovanja nevšečnih “*letos nič ne dobiš, ker nisi pridno kimal*”),
- in nazadnje še sisteme vplivanja na prihodnje generacije šolnikov in s šolo povezanih ljudi (če bi takšna skupina na različne fakultete za izobraževanje prihodnjih pedagogov uspela zrinuti svoje člane in jih celo nastaviti na vodilna mesta).

- - -

Bi v takšnem okolju večina drugih strokovnjakov sčasoma sprejela nova “pravila igre” in se za lažje preživetje pripravila na občasno ploskanje in kimanje skupini prevzemnikov šolskega prostora? Verjetno. Bi se sprva našli posamezni kritiki, ki bi jih bilo sčasoma zaradi neprijetnih posledic vedno manj? Verjetno. Bi lahko to škodljivo vplivalo na stanje strok, ki se ukvarjajo s šolo; bi lahko z nagrajevanjem kimavcev in kaznovanjem kritičnih vodilo v negativno selekcijo? Verjetno. Bi to dolgoročno vodilo v padanje kakovosti šole, ob katerem bi se (absurdno, pa vendarle) kot edini možni rešitelji šole venomer ponavljali predvsem tisti, ki so jo pred tem pahnili po klancu navzdol? Verjetno. Se je kaj podobnega zgodilo slovenski šoli in šolskemu prostoru? Zdi se natančno tako!

Prepričan sem, da je ključni problem današnje slovenske šole, da je v preteklosti manjša skupina ljudi ugrabila šolski prostor. Malo zaradi okoliščin, malo zaradi vztrajne agresivnosti, se zdi, da ji ga je sčasoma uspelo popolnoma obvladati in v njem zadušiti sleherno grožnjo, drugačno, avtonomno in kritično razmišljanje (*vas to kaj spomni na težave današnjih slovenskih šolarjev na področju kritičnega razmišljanja?*). Pri tem verjamem, da je z občasnimi korenčki in žuganjem uspela pridobiti del strokovnjakov, ki se ukvarjajo s šolskim prostorom; medtem se je večina verjetno zatekla v stanje otopelosti (*kaj pa hočem, bolje je da sem tiho, če se nič ne da storiti*); tisti, ki jim vest ni pustila ne enega ne drugega, so se umaknili; preveč moteči pa so “odleteli” tako ali drugače.

Se slišim črnogledo? Pravzaprav sploh nisem tako črnogled. Skrbelo bi me, če bi bili “ugrabitelji šole” strokovno močni in bi šolo vodili sicer v sebi ljubo smer, a še vedno dovolj trezno, da ne bi dopustili resnega padca njene kakovosti. Tako pa se zdi, da so za najširša vrata za rešitev

naše šole iz njihovih okov pravzaprav s svojim omejenim strokovnim dometom odprli kar sami. Ko so z neizmerno samozavestjo zalučali slovensko osnovno šolo na tobogan, za katerega je vse bolj jasno, da v času njihovega obvladovanja šolskega prostora pelje le navzdol, ročne zavore pa ne najdejo, so sami poskrbeli za to, da se iz dneva v dan kopičijo novi podatki o njihovem neuspehu. Če jih različni strokovnjaki zaradi različnih plašnic zanekrat še ne opazijo, ali si ne upajo pokazati nanje, bo v nekem trenutku zanesljivo prekipelo staršem. Ki nam ne more biti vseeno, kaj so "mojstri" šolske prenove naredili iz šole, ki oblikuje prihodnost naših otrok.

- - -

Pravljice o uspešni šolski prenovi in odlični devetletki se z vsakim novim dnevom, z vsako novo raziskavo in z vsakim novim podatkom razblinjajo. Za to je deloma v svoji nezmerni samozaverovanosti poskrbela tudi "šolska stroka". Zamaknjena v bajke o svoji nezmotljivosti namreč ni preprečila (vsaj za to smo jim lahko hvaležni) sodelovanja Slovenije v najpomembnejših mednarodnih raziskavah na področju šolstva.

Za to, da bo v nekem trenutku padla na trdna tla in se bo najprej prisiljena soočiti s svojimi omejitvami, si je ta "šolska stroka" najbolj kriva sama. A se nam med opotekanjem na smetišče zgodovine ne bi smela smiliti. Ne zato, ker je zabredla pregloboko in predaleč. Zato, ker je za sabo potegnila celotno slovensko šolo. Zato ker se bo, ko se bo zgodilo resno soočenje z zablodami in stranpotmi zadnje šolske prenove in devetletke, to zgodilo veliko prepozno za kar nekaj generacij slovenskih šolarjev.

- - -

Slovensko šolo včasih primerjam s kočijo, katere vodenje je nasilno prevzela skupina kočijažev, ki je ne znajo peljati naprej. Deloma zato, ker nimajo jasnega cilja in deloma ker, tudi če bi ga imeli, ne razumejo dovolj dobro njenega delovanja, da bi jo znali voditi. Ker jo nenehno obračajo na mestu, se konji in kolesa vse bolj pogrezajo v blato. Namesto, da bi pogledali podse in razumeli, kam so spravili kočijo, se ozirajo po obzorju in navdušeno vriskajo, ko uzrejo ta ali oni namišljeni cilj. A bolj kot udrihajo z biči, bolj se kočija vrta na mestu in vgreza v blato, ki ga ustvarjajo sami. Medtem ko se konji (šolniki) in potniki (šolarji) vse bolj pogrezajo v blato in opazovalci osuplo opazujejo ta cirkus, kočijaži glasno rjovejo himno, ki opeva njihove namišljene zmage in potovanja na druge svetove. Če kdo omeni globoko blato, pa glasno tulijo, da ga ni, če bi bilo, pa bi bili zanj krivi konji, potniki in družbeni diskurz.

Vendar s kočijo slovenske šole ni nič narobe. Tudi z njenimi vlečnimi konji ne. In ne s pokrajino. In ne s potniki. Ko bomo to dobro razumeli, je ne bo težko spraviti iz blata, v katerega se je (so jo) nesrečno zataknila.

- - -

Abraham Lincoln je menda nekoč dejal:

*“Res je, da lahko nekaj časa vse ljudi
vlečeš za nos,
res je tudi, da lahko nekatere ljudi
ves čas vlečeš za nos,
vendar pa ne moreš vseh ljudi
ves čas vleči za nos!”*

Albert Einstein pa je pojasnil:

*“Problemov ne moremo reševati
z vzorci razmišljanja,
ki so do problemov pripeljali.”*

Tudi bajke in povesti okrog šolske prenove se bodo nekoč sesule v prah, v otožen posmeh lažnim obljubam. Od tega, kdaj se bo to zgodilo, pa bo odvisno, kako globoko bo takrat že pogreznjena naša šola in koliko truda in časa bo potrebnega za njeno vračanje na trdna tla.

Slovenska javna osnovna šola ima dolgo zgodovino, zdravo tradicijo in veliko bazo dobrih in predanih šolnikov. In čeprav ima v tem trenutku veliko problemov, verjamem, da ima pred sabo tudi trdno prihodnost. Vendar se bo za njo treba potruditi. Se najprej soočiti z vsemi razsežnostmi njenega sedanjega stanja. Potem med vsemi njenimi možnimi prihodnostmi izbrati tisto vizijo, ki bo našim šolarjem in šolnikom omogočala najboljše uresničenje njihovih potencialov, naši družbi pa dolgoročno in vzdržno blagostanje. Nato jasno določiti traso in vmesne etapne cilje na poti k njenemu uresničenju. In se potem pogumno podati na to pot.